

Nina: Ja.

Louise: Sorry jeg hylede dig ud af den.

Nina: Ja hvad hedder det. Ellers så må du gerne præsentere en af udgangs spørgsmålene
Louise.

Louise: Ja okay. Så, altså vi tager udgangspunkt i selve teknologierne.

Naja: Ja

Louise: og det vil gerne vil med projektet det er, vi vil gerne lave en en kortlægning hvor man fortæller nogle af de positive og ikke negativ, men hvad de forskellige teknologier eller ritualer de kan, i forhold til de andre, så man får den bedst mulige, så man kan vælge det, der passer bedst til ens eget behov, i stedet for bare hvad der er mest tilgængeligt, eller mest normalt

Naja: Ja, ok.

Louise: Så det er den. Det er i hvert fald det udgangspunkt vi tager i det.

Naja: Ja okay. Og når i snakker om teknologi, tænker I så på for eksempel Afdøde.dk, hvor man kan tænde lys for den døde, sådan virtuelt lys, eller hvad er det i sådan helt præcist tænker på, i forhold til ritualer?

Nina: Det er et fint eksempel. Det er en af de ting, som vi beskæftiger os med, umiddelbart har vi fokuseret mest på mindet.dk.

Naja: Ja ja ja

Nina: Hvad hedder det. Så det er nok der hvor vi ligger os mest hen af. Hvad hedder det.

Naja: Ja

Nina: Ritual siden af det.

Naja: Ja

Nina: Vi ligger os så også lidt på nogle lidt mere tekniske sider af det. Bl.a. i forhold til kremeringen, men ja. Sådan noget som online mindesider er også en af de ting som vi har valgt at kigge på igennem tiden. Eller ja.

Naja: Ja

Nina: og har valgt at lægge nogle af vores kræfter på.

Naja: Ja okay. Men I vil præsentere mig for jeres projekt eller i vil fortælle mig lidt om sådan hvad det var.

Louise: Ja det kommer til at være det, som det kommer til at handle om.

Naja: Jeg har ikke ligesom ladet. Ja det er det, det kommer til at handle om ja.

Louise: Ja og det er bare for du havde et udgangspunkt for...

Naja: Altså hvad det kan, og hvad det er...

Nina: Jeg tror du falder ud.

Naja: Altså hvad. Ja. Hvad teknologien kan i forhold til ritualer, og hvordan det begrænser samtidig. Hvordan det kan begrænse en, hvad kan man sige, en rituel fortælling. Er det det?

Nina: Ja både hvordan. Jeg tænker både hvordan det kan begrænse, men også, der hvor det måske kan give noget nyt.

Naja: Ja okay.

Nina: Sådan noget som en mindeside skal jo ikke nødvendigvis blive en erstatning for de ritualer der allerede findes, men mere være et supplement.

Naja: Ja. Man kan jo i hvert fald sige at når man har en mindeside virtuelt så er den uafhængig af tid og rum.

Louise: Ja

Naja: Og det er jo selvfølgelig en kæmpe stor fordel fordi det betyder at alle, som ligesom har en aktie i det minde, kan tilgå det til hver en tid. Hvor som helst og når som helst ikke.

Nina: Ja

Louise: Jo

Naja: Og det er selvfølgelig. Og man kan jo bidrage til mindet ved selv at lægge nogle billeder ind, eller at fortælle en lille anekdote om en oplevelse man har haft med afdøde, eller hvad man nu har. Det deler man jo med alle andre, der også havde adgang til det samme minde. Og det er jo en kæmpe fordel altså. Kan man sige.

Louise: Ja

Naja: Ja, men det har i jo selvfølgelig med. Det er klart. Men altså man kan jo sige at. Fordelen er jo også at man har sådan en grundfortælling, altså mindet er en grundfortælling som fremstår på mindesiden virtuelt, og det kan man jo blive ved med at tilføje noget nyt fra alle de forskellige relationer afdøde har haft i sit liv. Så man er jo ikke på den måde begrænset af noget.

Nina: Ja

Naja: Og det er der jo ikke rigtig noget andet der kan på samme måde. I hvert fald ikke i form af fortællinger og billeder som man bare sådan, var jeg lige ved at sige uhæmmet, kan tilføje det minde der er.

Louise: Ja

Naja: Så det er ubegrænset i tid og rum, og det er ubegrænset i forhold til, hvor meget eller lidt man har lyst til at føje til det grundminde som en eller anden har valgt at skabe virtuelt ikke.

Louise: Jo

Nina: Ja. Jeg tænker om vi kan have lov til at stille nogle mere grundlæggende spørgsmål, mest af alt bare for at få det med, så vi har et sted og...

Naja: Ja selvfølgelig

Nina: I dine øjne hvad er, jeg ved ikke om man kan sige, formålet med det hele, med alle begravelsesritualerne. Hvad er det der for dig er vigtigst, eller som du vil mene er det vigtigste for de pårørende at opnå igennem.

Naja: Det er ja. Altså man kan jo sige at, i forbindelse med dødsfald så er en ting, at man ved at døden er indtruffet, at nogen er død, en anden ting er at forstå det. Det er to meget forskellige ting. Så når man ved morfar er død, så er det ikke det samme som at man har forstået at han er død. Ritualerne de ordner på en eller anden måde verden. De hjælper en til at nå frem til en forståelse. En anden form for forståelse af at han er død. Så ritualerne de sætter ligesom døden ind i en eller anden form for kontekst eller fortælling som kan. Og når man er en del af de ritualer, så begynder man måske at forstå hvad det egentlig er der er sket. Så det kan man sådan ganske kort sige. Ritualer ordner verden og ritualer hjælper mennesker med at forstå hvad det er der foregår, især når de selv er en del af det. Så har de sig selv med helt bogstaveligt. Og derfor så er ritualer utrolig vigtige for os for de ordner vores verden, helt ned i hverdagsritualer og helt op i den store skala, når vi på en eller anden måde, skal markere livets overgange, sådan så vi får en ny forståelse af det samme. Så derfor så er ritualer uendeligt vigtige for os for de hjælper os og de kan også. De inviterer jo også. Det er jo også en social begivenhed og det er også derfor man har sådan noget som mindet eller man har ritualer i kirkerne, eller man. Fordi de bliver jo styrket af at der er vidner til dem. Ritualer mister deres kraft, hvis ikke der er nogen man kan dele dem med. Så derfor så er det enormt vigtigt for

ritualer at man kan være sammen om dem og dele dem sammen, fordi det er via det sociale element i ritualer, at ritualer får sin kraft. Der skal være vidner til det. Er det, giver det mening?

Nina: Det giver rigtig god mening. Det er. Det giver. Ja. Ja undskyld hvis vi allesammen virker lidt trætte og hvad hedder det distraherede, så er det fordi vi har skrevet, vi har afleveret eksamen her klokken 10 i formiddags, så jeg beklager hvis det er lidt, hvis det betyder at

Naja: Okay. I har ikke sovet så meget i nat.

Nina: Nej og det. Vi havde overvejet om vi skulle prøve, forsøge at lægge det uden om eksamen, men de ligger og klumper sig så meget sammen, så det ville have taget flere uger før vi kunne, få tid uden om dem.

Naja: Ja okay

Nina: Så det.

Naja: Det er sådan det hænger sammen.

Nina: Ja præcis

Naja: I må drikke noget energidrik og noget kaffe og noget.

Nina: Det er.

Naja: ja. Nå ja men, ja men der var den. Okay, det havde i i beredskab kan jeg se, det var en god ide. Men bare kom videre og skyde løs, så lad os få det overstået, var jeg lige ved at sige.

Louise: Yes

Jakob: Så er der også de der metoder, som der eventuelt bliver brugt, når det er man skal, hvad er det nu det hedder, begrave personerne. Er der nogen sådan metoder, som der eventuelt kunne være gode at få indført i Danmark. Nu tænker jeg på sådan noget som balsamering og hvad er det nu det hedder, andre måder man ligesom kan håndtere den døde på, end bare ved hjælp af kremering. Er det noget du ser, der eventuelt kunne blive brugt?

Naja: Altså balsamering bruger vi faktisk stort set kun, der er en meget lille kreds. er der nogen der hedder Martinus bevægelsen. De bruger balsamering fordi de gerne vil bevare kroppen så længe som muligt, og man kan faktisk, hvis man bliver balsameret, lagt i en zink kiste, i en kiste inden man bliver begravet, så kan man holde sig nogenlunde sådan fresh i op til 100 år eller sådan. Men ellers så er balsamering bestemt ikke noget man bruger, medmindre det er af medicinske grunde. Altså det kan være, at man skal sendes fra Danmark til Beirut, eller det kan være at man skal sendes fra Tanzania til Danmark, og så kræver luftfartsselskaberne og lægerne, altså sundhedsmyndighederne at man er, dels at man er erklæret sådan rask, forstået på den måde at man ikke lider af nogle smitsomme sygdomme, og dels så skal man være balsameret fordi at det sikre at kroppen ikke går i forrådnelse, men det har simpelthen nogen altså sådan mere praktisk sundhedsmæssig betydning, end det har en religiøs betydning, og i Danmark bruger vi stort set ikke balsamering. Det er noget man gør meget i de katolske lande eller i USA for eksempel, hvor man bruger rigtig meget at man har, stiller den døde til skue altså man har liget parat, og der vil man gerne have den afdøde fremstår så pænt som overhovedet muligt. Men i Danmark har vi egentligt et ret pragmatisk jordnært forhold til døden, og vi bruger faktisk ikke særlig meget, hverken at give de døde makeup på, eller balsamere dem eller sådan i den stil, det gør vi egentlig ikke så meget, så det har ikke rigtig nogen relevans vil jeg sige. Heller ikke i fremtiden, det tror jeg ikke.

Jakob: Nej okay, så det er sådan. Der er de her, hvad skal man sige, gængse normer man, altså at det både for, det kan være for farligt, ligesom med de kemikalier der skal sprøjtes ind i

kroppen for at kroppen den bevares, er det også noget med det som, der ligesom er grunden til at man ikke bruger det?

Naja: Altså det er i hvert fald ikke en cocktail man skulle indtage i nogen anden form eller på nogen anden måde. Det er rigtig farligt, og dem der står og balsamere, de skal gøre det under sådan nogen udsugningsanlæg. Det er ikke særlig godt for miljøet tror jeg ikke, og det er ikke særlig sundt, så det er helt fint at man ikke balsamere mere end man gør, altså det har jeg det egentlig meget godt med her i Danmark.

Nina: Ja, jeg tænker, nu kom vi ind på balsamering, men jeg tænker helt generelt, om der er andre traditioner eller, hvad hedder det, teknologier eller lignende. Nu kiggede vi meget kort på sådan noget som alkaline hydrolysis, som er begyndt langsomt at blive udbredt i USA, men om der er et eller andet som du er bekendt med, de andre kultur som du tror kunne være en fordel i Danmark? Det kan også bare være, hvad hedder det, traditioner eller ritualer, og ikke nødvendigvis teknologi.

Naja: Altså om, om der findes nogen ritualer i Danmark som er en fordel, altså jeg tror ikke helt jeg forstår dit spørgsmål.

Nina: Om der findes, om du er bekendt med nogle ritualer fra udlandet af, som du tror kunne være en fordel, og bruge mere af i Danmark.

Naja: Ja, altså jeg ved at i Danmark har man nogen ekstremt rigide regler omkring håndtering af urnen og asken for eksempel. I mange lande, der må man gerne sænke urnen i vandet i forbindelse med at man skal have en maritim begravelse. I Danmark der må man ikke. I andre lande der må man gerne have urnen stående derhjemme, eller anbringe den et andet sted. I Danmark må man kun anbringe urnen på dertil indrettede kirkegårde, eller hvis man har mere end 5000 kvadratmeter have, så må man også godt sætte den ned i sin have, men ellers må man ikke, og jeg synes lovgivningen, det er problematisk at lovgivningen, og lovgivningen følger ikke med tiden, den følger ikke med behovet for at vi må opbevare og håndtere asken, på de måder som harmonerer med den måde vi har levet på, og vores værdisæt og det ved jeg også at der er nogen der har kontaktet kirkeministeriet om, fordi at det er jo i sidste ende kirkeministeriet der afgører begravelsesloven, men den er meget rigid i forhold til de behov der opstår ikke. Så vi kunne godt tænke os at man i Danmark, også erkender og anerkender behovet for, at man for eksempel sænker en aske i vandet. Jeg har hørt om mange der er ude og sprede aske over havet, fordi det er det man må i Danmark, og når man så tager låget af asken, og skal sprede den, man står ude på åbent hav, så kommer der sådan et vindsus, og så får man halvdelen af onkel Geo på overfrakken, og hvor fedt er det lige. Det har man jo ikke noget behov for. Og alligevel så argumentere Kirkeministeriet for, at det er mest etisk og æstetisk at man skal sprede asken på den der måde. Jeg kan ikke få øje på æstetikken eller etikken i det. Så jeg kunne godt tænke mig at vi arbejder lidt mere, for en mere bøjelig lovgivning, som anerkender altså at vi i dag, har en anden begravelsespraksis end vi havde for 10-15 år siden, men sådan er det med vores begravelseskultur. Den har et efterslæb, både juridisk og kulturelt i forhold til den måde vi i øvrigt lever på i vores samfund, og sådan har det altid været, så det kommer måske en dag.

Jakob: Ja. Så var der også de her, måden teknologi fungerer på i forhold til begravelsen altså. Vi har jo snakket om det der med minder, som bliver lavet af dem som de pårørende tager afsked med, men er der nogen sådan decideret teknologi, som man kan sige, har været ekstra, hvad skal man sige, afhjælpende for dig som bedemand? Altså, jeg tænker mere på hvordan at.

Jeg tænker også på den teknologi som har udviklet sig gennem årene. Er der nogen sådan teknologi, som har været særlig hjælpsom over for dig, og har hjulpet, ja hvad skal man sige, din virke med at ligesom fungere bedre?

Naja: Altså vi har jo, vi bruger et system der hedder Brandsoft, som samarbejder med CPR-registret, med kirkeministeriet. Og derfor så gør det det meget nemmere og enklere for os, når vi for eksempel skal anmelde dødsfald, og det skal vi jo altid gøre. Altså vi har jo ligesom nogle retningslinjer vi skal følge, og der har teknologien en stor hjælp, fordi vi kan gå ind og trække, vi kan gå ind og se om lægen har tastet dødsfaldet, om afdøde står som aktiv eller ikke aktiv. Så vi kan se om vi skal handle i forhold til det, fordi vi skal følge nogle bestemte procedurer og en bestemt lovgivning. Så vi kan meget bedre følge med, så det letter vores arbejde rent administrativt. Nu har jeg været bedekvinde i 12 år, og der er sket en masse hen over de 12 år siden jeg startede, hvor vi skulle køre rundt med A4 ark til kordrengen og dødsattester og sådan noget. Der kan vi jo i dag klarer det ved at trykke på nogle knapper, så det sparer ufattelig meget tid, det gør det helt sikkert. Det er det ene eksempel, det andet eksempel er at, især i de her Corona tider, men også fordi at vi mennesker er jo nomader, og nogle bor i udlandet, og familie medlemmer der ikke lige kan komme hjem på grund af Corona eller noget andet, så kan teknologien være en stor hjælp, fordi så kan man jo Skype, man kan jo sende et billede, billeder fra bisættelsen, eller selve bisættelsen via Skype, til dem der sidder langt væk, sådan så de på den måde kan være med ligesom vi mødes på denne her måde så kan familiemedlemmer i New York de kan godt være med til bisættelsen i Holmens Kirke alligevel fordi nogen sørger for at stille noget udstyr op sådan så at de kan være med. Så på den måde så kan teknologien jo som jeg også startede med at sige omkring det her med mindet og ritualerne de virtuelle ritualer så kan man ligesom løsrevet fra tid og rum mødes på den måde. Og samtidig så vil jeg så sige at det er altså bare ikke det samme som at sidde i samme rum og mødes i rummet og man kan dufte og høre og se hinanden, man kan se hinandens mimik og bevægelser på en helt anden måde. Så jeg vil sige det kan aldrig nogensinde komme i nærheden af det og mødes fysisk i samme rum. Men det er da en stor hjælp når nu ikke man kan andet ikke.

Louise: Helt sikkert

Jakob: Det jeg tænkte på det var sådan mere, jeg ved selvfølgelig ikke om du ved så meget om det men kunne det være sådan noget med for eksempel nu hvor vi selv snakker om kremering, altså kender du noget til de teknologier der bliver brugt for eksempel på den kremerings station der ligger i Slagelse hvor de kremerer folk. Ved du noget om det eller er det mere sådan noget der ikke bliver, at i ikke er inde over, så det kun er dem der arbejder der, det kunne godt være i vidste noget som bedemænd, omkring det.

Naja: Altså du tænker på det krematorium der ligger i Ringsted ikke også. altså Ringsted fælles krematorium, som er et stort centralt krematorium tror jeg.

Jakob: Ja, undskyld. Det er mig der vrøvler, af hensyn til. Jeg kunne bare ikke lige huske hvor det lå, det er enten Ringsted eller Slagelse, en af de to.

Naja: Ja men, men har nedlagt rigtig mange af de små krematorier og centraliseret, ligesom man har centraliseret alt muligt andet i vores kultur, så har man også centraliseret krematorierne. Så de små krematorier er nedlagt og så er de samlet i større enheder som Ringsted krematorium ikke. Så der var også tidligere Roskilde krematorium det har man også nedlagt. Hvad er det du gerne vil vide om vi ved? Altså sådan rent teknisk hvordan det foregår eller hvad mente du?

Jakob: Ja det var mere det jeg tænkte på ja. Altså hvordan er det processen foregår fra for eksempel, når i, altså i håndterer jo den afdøde lige så snart at det er at vedkommende er blevet kørt fra hospitalet af går jeg ud fra.

Naja: Ja

Jakob: Så har i de der lokaler der er, de her frysebokse i lægger dem i, og så derefter så bliver de så kørt til kremerings stationerne. Er det noget som, kender du så de procedurer der er undervejs i forbindelse med det eller er det bare kun kremerings stationerne der kender til det?

Naja: Ja altså vi håndterer jo den døde krop og ilægning i kiste og vi håndterer også transporten af den døde krop i kisten, i en rustvogn, fra der hvor den døde er afgået ved døden, det kan være plejehjem eller det kan være hospice, det kan være hospital, det kan være eget hjem, og så kører vi den døde til et kapel eller til et krematorium. Der er i København der er for eksempel Bispebjerg krematorium, der er Sundby krematorium, og der er Søndervej krematorium, og på midtsjælland der har vi så Ringsted krematorium. Der har man lavet det sådan at man kan der er opsamling i Køge og på Øster Kirkegård i Roskilde, så når man anbringer en kiste der så er det gjort så effektivt nu at Ringsted krematorium, sådan en bil hvor der kan være 4 kister i så de kommer og henter nogle stykker af gangen det er sådan mere effektivt men også lidt mere samlebånds agtigt kan man sige.

Jakob: Ja

Naja: Og vi, ja men vi håndterer jo ikke kisten derfra altså fra vi indleverer den på krematoriet der skal vi selvfølgelig sikre os at krematoriet har fået besked om at vi indleverer kisten og at kisten skal kremeres. De skal jo også vide om der har været højtide eller om der skal være højtide, for det er jo ikke så smart, hvis man kremerer en kiste inden der har været højtide på den, fordi så bliver det, det er ikke så smart jo. Så det er jo vores ansvar at håndtere alt det der er rundt om, men selve kremeringen det er jo brænderne der holder den store bagedyst kan man jo sige.

Jakob: Ja det. Men det jeg tænkte på, er der så sådan en, er der en teknologi i bruger, er der for eksempel en registreringsdatabase af kisterne? Jeg har bare set en dokumentar med det, hvor de ligesom bruger hvad skal man sige et strekkodesystem hvor de så registrerer kisterne undervejs.

Naja: Ja

Jakob: Er det også noget som?

Naja: Ja det er også noget vi gør, og jeg ved ikke rigtig hvor meget jeg bryder særlig, altså jeg ved egentlig ikke hvor meget jeg bryder mig om det, men det er selvfølgelig meget effektivt, at når vi for eksempel kommer til Roskilde, og sådan bliver det også fremover ude i Bispebjerg så har man et system hvor man taster afdødes CPR-nummer ind det samarbejder også med CPR-registeret så henter det afdødes navn og data og så skal man ligesom registrere at nu har man indleveret kisten og så skal man angive om den skal kremeres, eller om den er afleveret til højtide så man kommer og henter den på et senere tidspunkt. Så man registrerer indlevering af kisterne på den måde og på den måde også sikre sig at tingene foregår i den rigtige rækkefølge, og man ikke kommer til at kremere nogen der endnu ikke er blevet sagt ordentligt farvel til. Så ja det bruger man også, den teknologi, og så sætter man, så printer man en lille strekkode ud, som man sætter både på kisten og på den urne der hører til kisten, og så scanner man strekkoden, så man kan se at det er den døde og det er den urne der hører til den døde. Så jo det gør man faktisk. Ja.

Nina: Må jeg, med lidt et emneskift spørge om du har lagt mærke til nogen ændringer i, hvad kan man sige, de efterlattes ønsker for hvordan det hele foregår for ritualerne for hvad de ønsker sig af kiste og urne, men også hvor man gerne vil begraves henne, den slags?

Naja: Ja altså over de 12 år jeg som sagt har været bedekvinde, og før den tid der skrev jeg speciale om dansk begravelses kultur, så jeg har egentlig beskæftiget mig med det her i omkring 16 år hvor og der er sket en del på de 16 år. Men dengang jeg skrev specialet der fik jeg peget på nogle tendenser, som pegede fremad fordi at de bare er blevet sådan mere udtalt i dag. Altså i store træk kan man sige at ligesom, at vi i dag hele tiden, selv skaber vores fortælling på Twitter og på Instagram og Facebook, så hvor vi har meget fokus på narrativet, på den individuelle fortælling, frem for i gamle dage, var det den store fortælling det var biblen. I dag der er det Facebook der er fortællingen, der er det os selv. Så derfor så kan man så også sige at det der er sket over de sidste par årtier, er at vi gerne vil have den enkelte i fokus, altså den enkeltes fortælling og liv og død i fokus, i højere grad end man havde før i tiden hvor det var Gud og Jesus der fyldte rigtig meget, så er det idag individet der fylder meget. Og derfor så flytter nogen verdslig altså ikke kirkelige ritualer Ind i kirken man vil gerne have spillet 'Om Lidt Bli'r Her Stille' med Kim Larsen eller man vil gerne have spillet et stykke jazz, eller hvad ved jeg, i kirken, og det var jo helt utænkeligt for et par årtier siden men i dag der har man nogle individuelle indslag som afspejler nogle af de værdier og de smagspræferencer den døde havde det er jo også derfor det er så interessant for mig som bedekvinde, men også som antropolog at jeg kan iagttage en masse ting omkring livsstil og det fortæller en masse om livet, altså fordi vi spejler meget livet, i den måde vi iscenesætter døden på. Så synes jeg også i dag at man er mere, man har mere fokus på det grønne valg, altså miljøbevidsthed, bionedbrydelighed, som også igen slår igennem I de produkter vi har i dag, hvor der er meget mere fokus på at der skal være det man kalder let forgængelige materialer, vi bruger kister og urner i. Det skal være miljøvenligt. Altså nogle bedemænd de vil gerne tjene nogle penge på at sælge nogle kister så kan det være de kan få den billigere i Polen også ved vi ikke, så vil vi ikke vide hvad der er i den maling de er sprøjte lakeret med, men der har jeg det nok sådan lidt at jeg køber dem i Danmark, og jeg ved det er vandbaseret maling og rimelig miljøvenligt, det skal ikke transporteres så langt. Og det er der også flere og flere af vores forbrugere i dag der lægger vægt på, så den grønne linje slår også lidt igennem i begravelses kulturen. Og derudover så som sagt så er der flere og flere der vælger den maritime begravelse fordi man har en eller anden historie omkring at man har sejlet, har haft en båd, været sømand, whatever, og så er det også ligesom sådan blevet sådan mere alment accepteret ting at man ikke vil have en kvadratmeter dårlig samvittighed i form af et gravsted man ikke får passet, så er vi ligesom ude over det og så kan man få spredt asken over havet. Kan også være at man godt vil spare pengene det er også blevet lidt dyrt efterhånden at købe et gravsted det kan være at man ikke har så mange penge så kan det også være en vej at gå. Så der kan være mange forskellige motiver for de valg folk træffer, men de spejler stort set altid det liv der er levet og de værdier man har den økonomi man har, den tro man har. En anden ting er at der er mange mange i dag der vælger Ikke at blive bisat eller begravet fra kirken. Vi laver flere og flere borgerlige begravelser hvor vi så selv skal finde på, hvordan siger man farvel til et menneske når vi ikke har kirken og præsten der er ligesom en færdig opskrift og der ved man nøjagtigt hvad der skal ske der sætter man sig ind og så er der nogen der siger og gør noget fra man går ind til man går ud igen, men det stiller nogle andre krav til folk, når det ikke længere er kirken og præsten, men

det er folk selv, så det stiller også nogle nye krav til os som bedemænd for der skal vi jo også nogle gange stille os op som ceremoni leder fordi familien er for kede af det de har ikke fantasi til hvad man gør og sådan noget derfor skal vi jo også være lidt innovativ og finde på nye ritualer som vi kan byde ind med når familien står helt på bar bund og ikke har prøvet det før og ved ikke hvad de skal gøre. Der er det betydningsfuldt for dem at vi har en værktøjskasse vi kan tage frem og sige nu skal i høre når der ikke er en kirke og en præst hvad siger i så til at vi gør sådan og sådan og sådan. Så der er på alle måder sket et skred i vores begravelses kultur indenfor de sidste 15-20 år, og den ser noget anderledes ud i dag end den gjorde dengang. Så er der også kommet mange flere kvinder inden for branche og vi er egentlig i ret høj kurs folk vil rigtig gerne have og nogen beder specifikt om at det skal være en kvinde der ligger mor i kiste, fordi hun var kvindesagsforkæmper, eller gik meget ind for ligestilling, eller syntes bare det er rare, fordi kvinder har det her omsorgsgen i sig, så derfor så er kvinder i høj kurs i vores branche for flere og flere ikke. Der kommer også flere og flere kvinder i branchen så på stort set alle parameter har der sket en stor forandring igennem de sidste par årtier, i det her felt som døden handler om. Ja.

Louise: Fedt

Naja: Det var en meget lang forklaring.

Nina: Ja men det giver også bare mere at arbejde med senere, så det skal du have tak for.

Naja: Ja okay.

Nina: Ja, lad os se. Umiddelbart tror jeg at vi har fået besvaret de fleste spørgsmål vi har skrevet ned.

Naja: Ja

Nina: Er der nogen der har et eller andet som man er kommet på mens vi har snakket sammen?

Louise: Ikke pt nej, så hvad med jer andre?

Lisbeth: Næ.

Naja: Har vi været meget godt rundt om det?

Jakob: Er der nogen sådan særlig religiøs holdning til de forskellige ting? Jeg ved selvfølgelig ikke om du har rundet det så meget, men er der nogle særlige ønsker fra forskellige religiøse miljøer af hvad du har oplevet, i og med din profession er som den er, så der kunne det godt være du havde haft nogle ja set nogle forskellige ting på det område.

Naja: Altså det er jo klart at hvis folk ligesom har bekendt sig til en bestemt religion, så er det jo klart at så bliver afdøde begravet eller bisat i respekt for den religion ikke. Der er nogle jøder de vil absolut ikke brændes, det vil muslimer som regel heller ikke, det vil katolikker som regel heller ikke, så der er jo nogle forskellige ritualer knyttet til de forskellige religiøse retninger, som også er repræsenteret i Danmark. Og der følger man jo var jeg lige ved at sige i gåseøjne, de religiøse skikke som nu engang knytter sig til eller ritualer som nu engang knytter sig til den specifikke religion der er tale om. Og der har vi sådan stort set efterhånden været med til det meste ikke. Og så er der jo også nogle som er ateister og næsten også dyrker det som en religion, vil jeg sige, hvor der absolut bare ikke skal være noget Jesus med eller noget, og så bliver det næsten lige så religiøst som alt det andet gør. Det er jo sådan lidt et paradoks, men det er også lidt sjovt. Selv har jeg meldt mig ud af folkekirken, det gjorde jeg da jeg havde været bedemand i et år, så jeg er ikke selv medlem af folkekirken. Ikke fordi jeg er hardcore ateist men fordi jeg ikke bryder mig særlig meget om at være underlagt en bestemt måde at agere på eller tro på, det kan jeg godt lide selv at bestemme. Så jeg er ikke selv medlem af folkekirken. Nej.

Louise: Men så det vil sige, alle religionsformer de kommer stadig sådan forbi jer? Jeg tror jeg havde en forestilling om, at muslimer ligesom havde deres egne, det ved jeg ikke religiøse steder, der ligesom tog sig af kroppen bagefter. Men det kan også godt være at det bare er i mit hoved.

Naja: Nej men de har, altså hvis vi for eksempel skal hjælpe med at begrave en muslim, så skal vi jo sørge for at hente afdøde der hvor de er og køre dem ud til islamisk center, hvor der er nogen vaskekoner som vasker dem, og så er der en imam der siger nogle bønner, så vi er jo egentlig bare den der sørger for at få tingene til at ske, men det er klart at vi involverer selvfølgelig de mennesker som i øvrigt kender til den religion eller den tro. Så vi er egentlig bare de praktiske grise i den sammenhæng hvor vi henter den afdøde sørge for de kommer i kiste og kører fra a til b, fordi det er jo ikke alle der har en rustvogn, så det er sådan noget vi sørger for, men det er klart at vi involverer selvfølgelig de mennesker der er relevante at trække ind, sådan så det bliver i overensstemmelse med den tro og den tradition og skikke som man nu engang har.

Louise: Okay, fedt.

Naja: Ja, så det er bare sådan et samarbejde, og vi sætter det bare i værk. Ja.

Nina: Jeg tror, jeg kom til at tænke på om hvad hedder det. Det var en tanke jeg fik imens vi sad og snakkede, så det kan godt være den ikke bliver formuleret så pænt, men om det, hvor meget af hvad hedder det, hvor meget af ritualerne og de beslutninger der bliver træffet, som er noget, som den afdøde har taget stilling til før dødsfaldet. Det bliver sådan en lille smule et bredt spørgsmål, kan jeg godt mærke men.

Naja: Jeg syntes det er et godt spørgsmål. Er der mere til spørgsmål inden jeg svarer?

Nina: Nej jeg tror det er fint.

Naja: Okay. Jamen altså der er faktisk forbavsende få der har taget stilling til hvad de gerne vil have der skal ske når de er døde, og det betyder at det er op til familien, og tage nogle beslutninger. Så er der nogen gange så er far eller mor eller farmor de er gået i forvejen og så har man ligesom en opskrift derfra, fra da de blev bisat i den og den kirke, der blev sunget de og de salmer og der stod det og det i avis annoncen, og i øvrigt så er der et gravsted ude i Brønddal sund kirkegård med en gravsten, hvor der er plads til farfars navn. Så er det jo ikke særlig vanskeligt, fordi så har man ligesom en opskrift, som allerede er afprøvet og godkendt, og så er det ligesom den vej man går med det. Men så er der også sådan nogen, der ikke har sagt noget og ikke har gjort noget og måske heller ikke er medlem af folkekirken, og så skal vi virkelig tage folk i hånden og guide dem fordi at når ikke der er noget formuleret, og de ikke rigtig ved hvad de vil, og de ikke er medlem af folkekirken, så befinder de sig simpelthen bare i et mørkeland, hvor de bare ikke har lyst til at være, og så skal vi ligesom være guider, tage dem i hånden og sige nu skal i bare se. Når det er sådan og sådan hvad tænker i så om sådan og sådan. Så må vi præsentere dem for noget, for nogen ting, men det er ikke ret mange, altså det er ikke ret mange, ud af alle dem der dør, der dør ca. 65.000 mennesker i Danmark om året. Jeg kan i øvrigt også anbefale, jeg ved ikke om i har kigget på min hjemmeside, der hedder unik afsked inde på Facebook. Der laver jeg tit nogle fortællinger, og nogle eksempler på nogle ritualer og jeg tror også at vi sådan vi er lidt moderne eller vi prøver i hvert fald sådan at være entreprenører i forhold til at introducere nogle nye måder og sige farvel på. Det prøver jeg virkelig at arbejde meget med. Altså for eksempel så, inviterer vi folk til og med den jord der skal på kisten, af jord er du kommet, til jord skal du blive, af jord skal du igen opstå, som præsten

siger, så siger vi, jamen hent noget jord fra kolonihaven så får onkel Frede jorden fra kolonihaven på kisten af præsten i stedet for bare det der er i kirkens jord kasse, så der ligesom er en rød tråd imellem det der er det levede liv og den måde man siger farvel på. og så får at have en lidt, lidt af alle de gode timer med han har haft ude i den kolonihave, og det giver total god mening for familien, og det er også noget børnene kan være med på. Så jeg tror meget på det der med at vi skal arbejde på at være inkluderende så folk har sig selv med i meget højere grad end at det bare ligesom er en forestilling hvor at det er kvartermesteren og bedemanden og præsten og kirketjeneren som sørger for det hele og så skal familien bare komme og sætte sig ned og så skal de gå igen. Altså jeg tror det er vigtigt at folk er meget mere med, så jeg prøver at invitere folk til at være mere med, og selv gøre noget så de har sig selv med helt bogstaveligt. Så de er med til at bevæge sig når de bliver bevæget. Så de får som jeg starter med at sige, den her forståelse, så de ikke bare ved hvad der er sket, men de forstår hvad der er sket. Det forstår de på en helt anden måde når de selv er med til det. Så det prøver jeg at arbejde rigtig meget med. Men jeg har en del eksempler på min Facebook-side unik afsked, hvor jeg har billeder og fortællinger og hvad ved jeg, så der kan i også gå ind og kigge, hvis I gerne vil se nogle eksempler.

Nina: Ja jeg tror vi fik kigget på hjemmesiden men ikke på Facebook siden, så det er vi glade for at du siger.

Naja: Ja, jeg fortæller løbende nogle gode historier, så det tror jeg godt i kan få glæde af gå ind og kigge på.

Nina: Ja det vil vi helt bestemt.

Naja: Ja, men er i ved at være mørre?

Louise: Jeg tror i hvert fald at vi er udtømt for spørgsmål

Naja; Ja okay, så håber jeg i fik lidt stof at komme videre med.

Nina: Ja jeg tænker på, at når vi nu sidder og genhører det her, og det lige pludselig går op for os, at der var et eller andet, vi skulle have spurgt noget mere ind til, er det okay hvis vi skriver til dig igen?

Naja: Ja ja, det er det selvfølgelig.

Nina: Så tager vi det bare på mail derfra, jeg tror ikke det giver mening at have et helt møde, for et par enkelt uddybende spørgsmål, hvis det dukker op.

Naja: Nej, ikke med mindre jeg skal skrive en halv roman, så kan det godt være vi. Så snakker vi bare om det ikke.

Louise: Så finder vi ud af det.

Nina: Så vil vi sige super tusind tak, det har været en kæmpe hjælp.

Naja: Når men det var godt, og jeg håber i får god fornøjelse, og god energi, og får skrevet jeres opgave færdig. Så må i have held og lykke med det